

تحلیل فراگفتمان متنی: شیوه‌های برقراری تعامل بین نویسنده و خواننده بر حسب نظریه کن هایلند (۲۰۰۵) با محور موضوعی کوید ۱۹

نغمه میرزائی^۱

مقاله پژوهشی

چکیده

توانایی ارائه یک ایده، اثبات و جلب پذیرش آن از مهارت‌های ضروری برای تسلط بر مواضع ارتباطی است. فراگفتمان از ابزارها و راهبردهای زبانی مؤثر در این امر می‌باشد. این نظریه به تحلیل نحوه انتقال اطلاعات نویسنده و میزان درک و تعامل خواننده با متن نویسنده می‌پردازد. هدف از این تحقیق، بررسی تطبیقی نشانه‌های فراگفتمان تبادلی و تعاملی، بر حسب نظریه کن هایلند (۲۰۰۵)، زبان‌شناس حوزه کاربردشناسی، در سه مجموعه از سرمقالات و مقالات مطبوعاتی، روانشناسی و محیط زیست با محور موضوعی کوید ۱۹ می‌باشد. شیوه این تحقیق کمی-کیفی است و بر حسب معیار فراوانی و تناوب داده‌های فراگفتمان با جداول و نمودارهای درصدی تحلیل شده است. آنچه مورد بحث است این است که فراگفتمان بیانگر نگرش‌ها و شیوه‌های بلاغتی نویسندگان در راستای اهدافشان می‌باشد. نتایج تحقیق حاکی از این است که به لحاظ فراوانی و تناوب، نشانه‌های فراگفتمان تبادلی در مقالات روانشناسی فارسی بیشترین تعداد داده‌ها و نشانه‌های فراگفتمان طبقه موضع‌گیری و مشارکت‌جویی در سرمقالات مطبوعاتی به لحاظ تعداد بر دو حوزه دیگر پیشی گرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: کن هایلند (۲۰۰۵)، فراگفتمان تبادلی و تعاملی، تحلیل تطبیقی، سرمقالات و مقالات فارسی حوزه مطبوعاتی، روانشناسی و محیط زیست.

۱- مقدمه

فراگفتمان نظریه‌ای در زبان‌شناسی است که واضح آن زلیگ هریس^۱ (۱۹۵۹)، زبان‌شناس ساختارگراست. اساساً، به این علت وضع شد که متون علمی قدیمی دارای سبک و ساختار پیچیده و مفاهیم دشوار بودند و خوانندگان از درک آن باز می‌ماندند. فراگفتمان نشانگر این است که متون علمی دشوار را هم می‌توان به زبان ساده و روشن بیان نمود. بنابراین، خاستگاه این نظریه ارائه شیوه‌های نوشتاری مؤثر و مطلوب جهت درک بهتر خواننده از مطالب نویسنده، ایجاد انگیزش و واکنش مثبت و در نتیجه برقراری تعامل وی با متن نویسنده است. فراگفتمان شرح بیشتر مطالب نوشتاری یا گفتاری براساس تجارب نویسنده جهت روشن و صریح جلوه دادن مباحث است.

فراگفتمان پیروان زیادی را جذب کرده است و نظریه‌پردازان و زبان‌شناسان تعاریف و الگوهای خود را در مورد آن ارائه نموده‌اند. دیدگاه مطرح شده در مورد فراگفتمان که مورد پذیرش بسیاری از محققان، نویسندگان و زبان‌شناسان واقع شده است مربوط به کن هایلند^۲ (۲۰۰۵)، زبان‌شناس حوزه کاربردشناسی است که معتقد است متن نویسنده نباید صرفاً به منزله انتقال اطلاعات باشد، بلکه جنبه ارتباطی با خواننده که یک رهیافت مهم است باید در نظر گرفته شود. بنابراین، دیدگاه وی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین دیدگاه‌ها در زمینه فراگفتمان شناخته شده است.

مطالعات فراگفتمان کمی و تطبیقی‌اند، بدین مفهوم که به‌صورت پیکره‌ای و آماری، با مقایسه رشته‌های مختلف در بین زبان‌های مختلف بررسی و تحلیل می‌گردند تا قدرت انتقال مفاهیم و نحوه و درجه ارتباط نویسنده با خواننده و چگونگی برانگیختن وی عیان گردد. در تجزیه و تحلیل کلام، آموزش زبان و متون علمی دشوار کاربرد زیادی دارد تا اسلوب نوشتاری، نحوه ارائه مطالب، میزان اثربخشی و قابلیت درک مطالب نویسندگان مشخص گردد. هر چه میزان نشانه‌های فراگفتمان در اثر نویسنده بیشتر باشد میزان درک و مشارکت فعال خواننده بیشتر خواهد بود و هر چه کمتر باشد عکس آن مصداق می‌یابد و بازخورد منفی خواهد داشت.

در گفتار و خواندن نیز فراگفتمان نقش بسزایی ایفاء می‌کند. در گفتار هم مانند نوشتار، کانون توجه گوینده به مخاطب است که تا چه اندازه در او نفوذ کند تا تأثیرگذار باشد و چگونه توجه وی را به مطالب خود جلب کند تا موجب درک بهترش شود. در ارتباط با خواندن، برخلاف متون امروزی، در متون قدیمی، مدرس مفاهیم دشوار را برای خواننده شرح می‌داد یا مثال‌هایی ارائه می‌کرد. اما، معیار این نظریه این است که وضوح، روشنی و سادگی باید در خود متن نویسنده بارز باشد که خواننده سردرگم نشود یا به چالش نیافتد. در امر ترجمه نیز، از فارسی به انگلیسی یا هر زبان دیگر، به لحاظ بکارگیری صحیح نشانه‌های

1. Zellig Harris
2. Ken Hyland

فراگفتمان در مواضع ارتباطی مختلف، با توجه به سبک و سیاق متناسب با آن زبان، نیز، بسیار حائز اهمیت است.

هالیدی و حسن^۱ (۱۹۷۶)، فراگفتمان را روابط معنایی توصیف می‌کنند که در متن وجود دارد و عناصر انسجام دهنده را در برمی‌گیرد. انسجام شامل دستور است، اما فراتر از مرزهای جمله پیش می‌رود و پاراگراف‌ها یا کل متن گفتمان را نیز شامل می‌شود. همان‌گونه که هالیدی و حسن نشان دادند، عناصر انسجام دهنده را می‌توان مشخص، طبقه‌بندی و شمارش نمود. این عناصر روابطی را ایجاد می‌کنند که به تولید متون معنادار منتهی می‌شوند. فراگفتمان که وسیله درک خواننده را فراهم می‌سازد، صرفاً بر ابزار و تمهیداتی متمرکز می‌گردد که ارتباط بین نویسنده، بخش‌هایی از متن و خواننده را نشان می‌دهند. این نشانه‌های زبانی قابل تشخیص و هویت می‌باشند.

در کتاب «تحلیل گفتمان»، جان رابرتسون^۲ (۲۰۱۱)، فراگفتمان متنی را به‌عنوان معنای ایجاد شده توسط نویسنده از طریق سازماندهی متن تعریف می‌کند. او استدلال می‌کند که نویسندگان از طیف وسیعی از ابزارهای زبانی برای ایجاد انسجام در متن استفاده می‌کنند. رابرتسون استدلال می‌کند که انتخاب‌های نویسندگان در مورد نحوه استفاده از ابزارهای زبانی تأثیر قابل توجهی بر معنای متن دارد. خوانندگان هنگام تفسیر متن، نه تنها به کلمات و جملات، بلکه به نحوه سازماندهی و ارائه آنها نیز توجه می‌کنند.

در کتاب «زبان و ذهن اجتماعی»، کترین گریفین^۳ (۲۰۱۱)، به بررسی چگونگی شکل‌گیری ذهن و هویت ما از طریق تعاملات زبانی می‌پردازد. او در این کتاب به‌طور خاص به مفهوم «فراگفتمان بینافردی» می‌پردازد و توضیح می‌دهد که چگونه از فراگفتمان برای ایجاد و حفظ روابط اجتماعی استفاده می‌شود. گریفین استدلال می‌کند که فراگفتمان بینافردی فراتر از صرف سازماندهی و تفسیر متن است. این شامل درک و پاسخ به افکار، احساسات و باورهای دیگران نیز می‌شود. برای انجام این کار، از طیف وسیعی از ابزارهای زبانی و غیرزبانی برای متقاعد کردن دیگران، ایجاد روابط و حل تعارض استفاده می‌شود.

کریسمور^۴ (۲۰۰۴)، تأکید می‌کند که فراگفتمان بینافردی صرفاً مجموعه‌ای از ویژگی‌های زبانی مجزا نیست؛ بلکه به‌عنوان یک سیستم منسجم عمل می‌کند که لحن و محتوای کلی متن نوشته شده را شکل می‌دهد. او نشان می‌دهد که چگونه نویسندگان به‌طور استراتژیک از نشانه‌های فراگفتمان بینافردی برای ایجاد حس تجربه مشترک، ایجاد ارتباط با خواننده و در نهایت متقاعد کردن آنها برای حمایت از هدف خود استفاده می‌کنند.

1. M.A.K. Halliday & R. Hasan

3. J. Robertson

4. K. Griffin

5. A. Crismore

در یک جمع‌بندی، از مشخصات کلی فراگفتمان انسجام و به هم پیوستگی (هلیدی و حسن، ۱۹۷۶) سادگی و وضوح مطالب (مورانن^۱، ۱۹۹۳)، ترغیب (هایلند، ۲۰۰۵) و نقش‌گرایی (هلیدی، ۱۹۹۴) است. نقش‌گرایی دربرگیرنده نقش‌های ارتباطی مختلف بین نویسنده و خواننده از طریق نشانه‌های زبانی می‌باشد. کن هایلند فراگفتمان را به دو طبقه تقسیم نمود: تبادلی^۲ - متنی و تعاملی^۳ - بینافردی که هر یک دارای زیرمجموعه‌هایی‌اند. نشانه‌های فراگفتمان طبقه تبادلی شامل گذرواژه‌ها^۴، نقش‌نماهای قالبی^۵، نقش‌نماهای نمادین^۶، گواه‌نمایی‌ها^۷ و نشانه‌های درون‌متنی^۸ می‌باشند. فراگفتمان تعاملی شامل دو مجموعه موضع‌گیری^۹ و مشارکت‌جویی^{۱۰} است. زیرمجموعه موضع‌گیری شامل یقین‌نماها^{۱۱}، تردیدنماها^{۱۲}، نگرش‌نماها^{۱۳}، ضمیرنویسنده^{۱۴}، (ارجاع به خود) و زیرمجموعه مشارکت‌جویی شامل ضمیرخواننده^{۱۵}، دانش‌مشترک^{۱۶}، جملات معترضه^{۱۷}، جملات سؤالی^{۱۸} و جملات امری^{۱۹} است. این نشانه‌ها ابزارهای زبانی هستند که در فراگفتمان متنی به منظور انسجام و به هم پیوستگی مفاهیم، جهت وضوح و درک بهتر مطالب و در فراگفتمان تعاملی جهت ترغیب خواننده برای پذیرش ایده‌ای، همسویی وی با نظرات نویسنده و برانگیختن تعامل وی با متن نویسنده به کار می‌روند.

محور پژوهش حاضر بر اساس نظریه فراگفتمان کن هایلند (۲۰۰۵)، است. در این تحقیق، پژوهشگر به مقایسه و تحلیل کمی و کیفی و مقایسه سه مجموعه از سرمقالات مطبوعاتی، مقالات حوزه روانشناسی و محیط زیست فارسی، با محور موضوعی مشترک کوید ۱۹، پرداخته است. تشابهات و تمایزات این سه حوزه مطالعاتی، سبک نوشتاری و استراتژی‌های بلاغتی نویسندگان فارسی و شیوه ارتباطشان با خواننده‌ها، چگونگی برانگیختن تعامل آنها و نحوه سازماندهی مطالب برای درک و توجیه بهتر مخاطبان را آشکار می‌سازد.

1. A. Mauranen
2. Interactive
3. Interactional
4. Transitions
5. Frame markers
6. Code glosses
7. Evidentials
8. Endophoric markers
9. Distance markers
10. Engagement markers
11. Boosters
12. Hedges
13. Attitude markers
14. Self-mention
15. Reader pronouns
16. Shared knowledge
17. Personal aside
18. Questions
19. Directives

۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام شده در زمینه فراگفتمان تأثیرگذاری بسیار زیادی در حوزه‌های مختلف دارد. روش تحلیل دقیق داده‌ها در حوزه‌های مطالعاتی گوناگون و مقایسه آنها، استخراج الگوهای کلی را فراهم می‌کند. پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان داده‌اند که فراگفتمان به‌عنوان یک ابزار تحلیلی قدرتمند در ارزیابی و تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها و نتایج مطالعات مختلف، نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. تحلیل‌های مختلفی از نویسندگان خارجی و داخلی در مورد فراگفتمان شرح داده شده است که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشند:

۲-۱- پژوهش‌های خارجی

یتس^۱ (۲۰۲۰)، در مقاله «فراگفتمان بینافردی در نگارش علمی: تحلیل مبتنی بر پیکره از مودالیت^۲، عاطفه و طنز» به بررسی فراگفتمان بینافردی در نگارش علمی می‌پردازد. فراگفتمان بینافردی به ویژگی‌های زبانی اشاره دارد که نویسندگان برای بیان نگرش‌ها، باورها و ارزش‌های شخصی خود و همچنین برای ایجاد و حفظ روابط با خوانندگان یا مخاطبان خود از آن‌ها استفاده می‌کنند. یتس از روش تحلیل پیکره برای بررسی میزان استفاده از فراگفتمان بینافردی در مجموعه‌ای از مقالات علمی استفاده کرد. پیکره شامل ۱۰۰ مقاله از ۱۰ رشته علمی مختلف بود. یتس سه نوع اصلی فراگفتمان بینافردی را شناسایی کرد: مودالیت، عاطفه و طنز. او چنین نتیجه‌گیری کرد که فراگفتمان بینافردی نقش مهمی در نگارش علمی ایفا می‌کند. این نوع فراگفتمان به نویسندگان کمک کرد تا صدای خود را ایجاد کنند، با خوانندگان خود ارتباط برقرار سازند و آنها را متقاعد نمایند.

ادل^۳ (۲۰۰۳، ۲۰۰۵)، نویسنده آثار گسترده‌ای در حوزه فراگفتمان گفتاری و نوشتاری است (ادل، ۲۰۰۳، ۲۰۰۵؛ ادل و ریبن^۴، ۲۰۰۸). وی در آثارش بر اهمیت دیدگاه آموزشی ارائه شده برای فراگفتمان تأکید می‌ورزد و اظهار می‌دارد که: «هر فردی که از انگلیسی آکادمیک نوشتاری و گفتاری استفاده می‌کند، لازم است به‌صورت آگاهانه با نقش‌های علم بیان و الگوهای تکرارپذیر زبان فراگفتمان هم‌جهت درک مطلب و هم‌تولید آنها آشنا باشد» (۲۰۱۰: ۱۵). این تمرکز بر درک مطلب منجر به خلق نوعی دسته‌بندی می‌گردد که برخلاف نظریه‌های ارائه شده قبلی به جنبه‌های نقشی فراگفتمان پای‌بند است تا صورت آن. به‌علاوه، ادل یک دیدگاه منسجم را برای فراگفتمان در نظر می‌گیرد که یک دسته‌بندی کلی از هر دو گونه فراگفتمان (تبادلی و تعاملی) را با مثال نشان می‌دهد. طبقه‌بندی فراگفتمان ادل شامل چهار دسته می‌گردد: نظرات

1. S. Yates

۲. مودالیت به بیان موضع نویسنده مقاله نسبت به گزاره‌های مختلف مانند درجه یقین یا احتمال که در متن ارائه می‌کند، اشاره دارد.

3. A. Adele

4. Randi Reppen

فرازبانی^۱، سازماندهی گفتار^۲، عناوین کنش رفتاری^۳ و ارجاعاتی به خواننده^۴ که برحسب نقش گفتمانی‌شان تقسیمات بیشتری را تشکیل می‌دهند.

دیدگاه ویلسون^۵ (۲۰۱۲)، در مورد فراگفتمان بر طیفی از فرامعناشناسی^۶ واقع است که استفاده از زبان برای توصیف و تحلیل معنا و پیچیدگی‌های آن می‌باشد. ویلسون (۲۰۱۲)، و وندی کاپل^۷ (۱۹۹۷)، فراگفتمان را گفتمانی می‌نامند که به خوانندگان کمک می‌کند تا دیدگاه‌ها و عقایدشان نسبت به دنیای اطلاعات را به هم ارتباط دهند، سازماندهی کنند، تغییر دهند و تحلیل نمایند. وی یک نوع طبقه‌بندی از فراگفتمان را ترتیب داد که شامل تردیدنماها و کلمات پیوندی بود و اشکال مختلف دیگری را نیز ارائه نمود تا تأثیر و نفوذ کلام نویسنده بر خواننده را نشان دهد. به دلیل ابهامات مربوط به تعاریف و دسته‌بندی‌های ویلسون، طرح وی هم توسط نویسندگان و هم خودش اصلاح گردید (هایلند، ۲۰۰۵).

هلیدی (۱۹۹۴)، نقش تجربی فراگفتمان را نقشی از زبان توصیف می‌کند که نویسنده برای نشان دادن تجارب و عقاید خود آن را به کار می‌گیرد و به محتوای گزاره‌ای، مفاهیم هستی و آگاهی ما مربوط می‌شود. فراگفتمان محتوای گزاره را حمایت نمی‌کند، بلکه ابزاری است که به‌وسیله آن محتوای گزاره، برای خواننده منسجم، قابل درک و ترغیب‌کننده می‌گردد. فراگفتمان عناصر تشکیل‌دهنده یک گزاره را نشان می‌دهد و می‌توان به لحاظ ساختاری آن را مشخص نمود. نموده‌های فراگفتمان کلمات، عبارات و جمله‌واره است. جمله‌واره‌ها بیانگر نقش تجربی می‌باشند که بر فرایند روحی^۸، ارتباطی^۹، فعلی^{۱۰} و وجودی^{۱۱} متمرکزند.

فرایند روحی: امیدوارم، باید معتقد باشیم، گمان بر این است.

فرایند ارتباطی: روشن است که، موضوع این است که.

فرایند فعلی: بحث این خواهد بود، در بخش دیگر چنین پیش‌بینی می‌شود.

فرایند وجودی: دلیل خوبی وجود دارد.

چن و ژانگ^{۱۲} (۲۰۲۳) تجزیه و تحلیل تطبیقی فراگفتمان را در مقالات خبری کشورهای مختلف انجام دادند تا بررسی کنند که چگونه فراگفتمان برای ساخت گفتمان سیاسی استفاده می‌شود. آنها دریافتند که استفاده از فراگفتمان در کشورهای مختلف متفاوت است و این امر منعکس‌کننده هنجارهای فرهنگی و

1. Metalanguage
2. Speech organization
3. Behavioral act
4. Reference to readers
5. Sh. Willson
6. Metasemantics
7. Vande Kopple
8. Mental
9. Relational
10. Verbal
11. Existential
12. X. Chan & Y. Zhang

سیستم‌های سیاسی متفاوت است. به‌عنوان مثال، آنها دریافتند که مقالات خبری کشورهای غربی تمایل به استفاده بیشتر از احتیاط و تقویت‌کننده‌ها دارند، در حالی که مقالات خبری کشورهای غیرغربی تمایل به استفاده بیشتر از نشانه‌گرها و گفتار نقل شده دارند.

فیلیپ شا^۱ (۲۰۰۹)، استفاده هر گروه از دانشجویان و اساتید از قیود ربطی را مورد بررسی قرار می‌دهد. او پیکره‌ای از سی مقاله دانشجویان سال اول دانشگاه نیوکسل و مقالات دیگری از ادبیات انگلیسی در حال تحول و ادبیات قرن ۱۹ را گردآوری کرد. وی استفاده زیاد دانشجویان از قیودی را که نقش فراگفتمانی داشتند با نویسندگان دانشگاهی حرفه‌ای مقایسه کرد. شا نتیجه‌گیری کرد که کاربرد زیاد قیود توسط دانشجویان حاصل رشد علمی و سبکی است و آنها را با معیارهای دانش علمی‌شان می‌سنجد که مرتبط با توانایی و مهارت نوشتاریشان و شیوه‌های متعارف ادبی است.

مارتینز^۲ (۲۰۰۴)، کاربرد نشانه‌های فراگفتمانی را در انشاهای توصیفی دانشجویان اسپانیایی مقطع کارشناسی ارزیابی نمود. یافته‌ها نشانگر این بود که دانشجویان از برخی نشانه‌های فراگفتمان بیش از دیگر نشانه‌ها استفاده کرده بودند. نشانه‌های پرتفصیل (جهت بسط مفاهیم) به همراه نشانه‌های تقابلی (برای ایجاد تقابل و تمایز بین دو چیز یا دو فرد) به کرات استفاده شده بود. بین نمرات دانشجویان و تعداد نشانه‌هایی که استفاده کرده بودند ارتباط وجود داشت. همچنین، بین نمرات بالا و پایین مقالات دانشجویان در بکارگیری پی در پی نشانه‌های فراگفتمان توصیفی و تقابلی ارتباط وجود داشت که مورد بررسی قرار گرفت.

کتاب «گفتمان و قدرت در رسانه‌های دیجیتال»، اثر ساری هندز^۳ (۲۰۱۸)، به بررسی چگونگی استفاده از زبان در رسانه‌های دیجیتال برای ایجاد معنا، هویت و روابط قدرت می‌پردازد. هندز در این کتاب از رویکرد دیالوژیک برای تحلیل گفتمان رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کند. تعاملات زبانی را نمی‌توان به‌عنوان رویدادهای جداگانه در نظر گرفت، بلکه باید آنها را به‌عنوان بخشی از یک شبکه پیچیده از گفتگوها درک کرد. او استدلال می‌آورد که چگونه زبان در رسانه‌های اجتماعی برای ایجاد هویت‌های فردی و جمعی، شکل‌گیری افکار عمومی و حفظ روابط قدرت استفاده می‌شود.

روش و دیدگاه تحلیلی کن‌هایلند (۲۰۰۵)، در مورد فراگفتمان تعاملی - بینافردی، هر دو زیرمجموعه موضع‌گیری و مشارکت‌جویی را شامل می‌شود. تحقیقات وی براساس یکسری مطالعات و روش‌های کمی، کیفی بوده است که تحلیل پیکره‌ای از مقالات منتشر شده و مصاحبه‌هایی با اقشار علمی، فرهنگی مختلف را در برداشته است. پیکره مورد مطالعه وی شامل ۲۴۰ مقاله تحقیقی بود که ده ژورنال برجسته در ۸ حوزه را در برمی‌گرفت و هدف از گزینش گسترده آنها این بود که عملیات فراگفتمانی در حوزه‌های علمی مختلف

1. P. Shaw
2. A.C.L. Martinez
3. S. Hinds

نشان داده شود و دسترسی به منابع اطلاعاتی تسهیل گردد. حوزه‌های مطالعاتی عبارت بودند از: مهندسی مکانیک، مهندسی برق، فیزیک، میکروبیولوژی، جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی کاربردی، بازاریابی و فلسفه. اهمیت و ارزش کشف و بررسی چنین پیکره بزرگی این بود که بسیاری از نمونه مشخصات مورد نظر در یک گفتمان طبیعی را در اختیار قرار می‌داد و تجارب زبانی اعضای جامعه گفتمانی را منعکس می‌ساخت. متون به پیکره الکترونیکی واژگانی تبدیل شد و برای بررسی شاخص‌ها به میزان تعامل بین نویسنده و خواننده توجه شد. این امر با استفاده از نرم‌افزار ورد پایلت^۱ ۲۰۰۰، تحلیلگر واژگانی، نرم‌افزار تحلیل متن و برنامه استخراج واژگان صورت گرفت. فهرستی از ۳۲۰ آیتم مورد جستجو بر اساس تحقیقات قبلی فراگفتمان‌های تبادلی از منابع دستوری و پرکاربردترین آیتم‌های خود مقالات گردآوری شدند. تمام موارد بررسی شدند تا تضمین شود که به‌عنوان نشانه‌های فراگفتمان نقش ایفاء می‌کنند. حجم نمونه توسط یکی از همکاران هایلند که مستقلاً در این حوزه تحقیق می‌نمود مجدداً بررسی گردید. مصاحبه‌هایی هم با نویسندگان و محققان مجرب در رشته‌های مورد نظر انجام گرفت. مصاحبه‌ها گسترده و نامحدود بودند و بر نوشته‌های هم خود مصاحبه‌شوندگان و هم دیگران متمرکز شده بود، در نتیجه، افراد می‌توانستند با درکشان از کارایی علم بیان، به‌عنوان اعضای اجتماعات، به متون واکنش نشان دهند و در عین حال رجحان‌ها و شیوه‌های گفتمانی خود را به بحث بگذارند.

۲-۲- پژوهش‌های داخلی

قلی‌فامیان (۱۳۹۳)، در فصلنامه تخصصی نقد ادبی، آی، اس، سی^۲، به بررسی فراگفتمان موضع‌گیری و مشارکت‌جویی در مقالات نقد کتاب‌های ادبیات فارسی، بر اساس انگاره هایلند، می‌پردازد. در قالب این انگاره، نویسنده هر متن به‌طور ناخودآگاه با عناصر زبانی مختلف شامل: «تردیدنماها»، «یقین‌نماها»، «نگرش‌نماها» و «ارجاع به خود»، موضع خود را درباره مفاهیم و پدیده‌ها اعلام می‌کند و همچنین با استفاده از عناصری نظیر «ضمیرخواننده»، «جملات امری»، «جملات پرسشی»، «دانش مشترک» و «جملات معترضه» مشارکت خواننده را درخواست متن جذب می‌کند.

قلی‌فامیان و کارگر (۱۳۹۳)، در مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی، به تحلیل مقالات نقد کتاب‌های زبان‌شناسی ایران براساس الگوی فراگفتمان هایلند، که شیوه‌های تعامل بین نویسنده متن و مخاطب آن ارائه شده است، می‌پردازند. مطابق با آن الگو، از ابزارهای مختلف فراگفتمانی نظیر نگرش‌نماهای مثبت و منفی (صفات نظیر شیوا، ضعیف)، تردیدنماها (شاید) و یقین‌نماها (حتماً)، برای بیان ارزش‌های یک پدیده یا میزان تردید یا قطعیت در خصوص یک گزاره استفاده می‌گردد. یافته‌ها نشان دادند که فراوانی نگرش‌نماهای منفی در کل پیکره بیش از سایر متغیرهای کلامی بودند. همچنین معلوم شد که منتقدان

1. Word Pilot
2. Islamic World Science (ISC)

اغلب متغیرهای کلامی (نظیر کوچک، بزرگ، تقریباً زیاد که در محاورات روزمره از آن استفاده می‌شود) مورد نظر را در بخش پایانی مقالات نقد به کار می‌برند. یافته‌ها در دو گروه منتقدان زن و مرد نیز جالب توجه بود، به طوری که فراوانی نگرش‌نماهای منفی و یقین‌نماها در نقدهای مربوط به منتقدان مرد دو برابر متون مربوط به منتقدان زن بود و به این ترتیب رویکرد جنسیت‌گرا در خصوص زبان و کاربرد آن تقویت گردید. همچنین، مشخص شد که در ارزیابی کتاب، منتقدان زن بیش از منتقدان مرد به نویسنده کتاب توجه می‌کنند و برعکس، منتقدان مرد بیشتر به خود کتاب می‌پردازند.

پهلوان‌نژاد و علی‌نژاد (۱۳۹۱)، در پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، به بررسی بلاغت مقابله‌ای و فراگفتمانی در انشاهای توصیفی فارسی‌زبانان و فارسی‌آموزان عرب پرداختند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که این دو گروه در انشاهای توصیفی خود از همه انواع فراگفتمان‌های تبدیلی و تعاملی استفاده کردند. فارسی‌زبانان به ترتیب از گذرواژه‌ها، نقش‌نماهای نگرشی، معانی رمزگونه، تقویت‌نماها و خودبیانی‌ها بیشترین استفاده را نمودند. این در حالی بود که گذرواژه‌ها، تقویت‌نماها، نقش‌نماهای نگرشی، خوداظهاری‌ها و معانی رمزگونه به ترتیب بیشترین کاربرد را در انشاهای توصیفی فارسی‌آموزان عرب داشتند. همچنین، نتایج حاصل حاکی از آن بود که تنوع انواع مختلف فراگفتمان در انشاهای توصیفی فارسی‌زبانان بیشتر است. از این‌رو، انشاهای توصیفی آنها منسجم‌تر، زیباتر و جذاب‌تر و قابلیت درک و تأثیرگذاری آنها به دلیل استفاده از انواع مختلف فراگفتمان بالاتر بود.

افشارپور (۱۳۹۴)، در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود، با عنوان «بررسی مقایسه‌ای فراگفتمان تعاملی در مقالات پژوهشی فارسی در علوم مختلف»، به بررسی مشخصه‌های فراگفتمان تعاملی در مقالات علمی، پژوهشی فارسی دو حوزه علوم انسانی و علوم پایه پرداخت. ۱۸۰ مقاله علمی-پژوهشی در حوزه علوم انسانی شامل: روان‌شناسی، زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی و در علوم پایه شامل: فیزیک، شیمی، پزشکی به‌طور تصادفی از سایت‌های معتبر جهاد دانشگاهی، بانک اطلاعات نشریات کشور: اس، آی، دی^۱ و مقالات علمی ایران: مگ ایران^۲ انتخاب شدند. پیکره‌های انتخاب شده از طریق مدل فراگفتمانی هایلند و آزمون آماری غیرپارامتریک خی-دو^۳ تجزیه تحلیل شد. نویسندگان علوم انسانی در همه راهبردها، به جز درگیرسازها (جملاتی که خواننده را به چالش می‌کشند یا درگیر بحث می‌سازند) به‌طور معناداری بیشتر از نویسندگان علوم پایه از نشانه‌های فراگفتمان تعاملی استفاده کرده بودند.

با توجه به آنچه در مورد پژوهش‌های انجام شده توسط نویسندگان و محققان مختلف داخلی و خارجی شرح داده شد، تفاوت اصلی پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی روشن می‌گردد. یکی از تفاوت‌ها در این است که در مورد پژوهش‌هایی که شرح داده شد، یکی از دو طبقه فراگفتمان یا برخی از نشانه‌های یک

1. Scientific Information Database (SID)
2. Magiran
3. Chi-square 2

طبقه فراگفتمانی مورد تحلیل قرار گرفته بود. به علاوه، در تمام تحقیقات فراگفتمان چند رشته متفاوت و نامرتب به لحاظ تعداد نشانه‌های فراگفتمان با هم مقایسه شده بودند. در حالی که در تحقیق حاضر تمام نشانه‌های هر دو طبقات فراگفتمانی با موضوع مشترک کوید ۱۹ در سرمقالات مطبوعاتی و مقالات روانشناسی و محیط زیست با هم مقایسه و تحلیل شده‌اند. آنچه حائز اهمیت است بررسی راهبردهای نوشتاری نویسندگان در یک زمینه یا موضوع یکسان در بین حوزه‌های مختلف یا مشترک است که نشان می‌دهد هر یک به چه اندازه و به چه جنبه‌ای از نشانه‌های فراگفتمانی پرداخته‌اند تا تأثیرات مورد نظر را در خواننده ایجاد کنند.

۳- بنیان نظری پژوهش

فراگفتمان زیرشاخه‌ای از گفتمان است که به تحلیل نحوه ارائه و انتقال اطلاعات نویسنده می‌پردازد و اساساً به شیوه‌های کاربرد زبان جهت درک و پردازش بهتر خواننده از متن و در نتیجه تعامل و مشارکت فعال وی با نویسنده مربوط می‌گردد. چهارچوب نظری این رساله که نظریه کن هایلند (۲۰۰۵)، زبان‌شناس حوزه کاربردشناسی می‌باشد، الگویی را برای تحلیل نحوه ارتباط میان نویسنده متن و مخاطب آن ارائه داده است. هایلند تمام جنبه‌های مربوط به تعامل میان نویسنده متن، خود متن و نیز نویسنده و خواننده را تعریف و طبقه‌بندی کرد و ادعا نمود که محقق با مطالعات مبتنی بر فراگفتمان می‌تواند از چهارچوب متن و گفتمان فراتر رفته و متن را به مثابه کنشی اجتماعی تحلیل کند. طبق الگوی نظری هایلند، نویسنده متن برای ابراز نگرش‌های مورد نظر خود به شیوه‌های مؤثر، درک بهتر خواننده از محتویات و نیز جلب مشارکت و تعامل وی، آگاهانه یا ناآگاهانه از ابزارهای مختلف زبانی، که راهبردهای فراگفتمانی می‌باشند، استفاده می‌کند.

واژه فراگفتمان توسط زلیگ هریس، زبان‌شناس ساختارگرا (۱۹۵۹)، ابداع گردید تا شیوه‌های درک کاربرد زبان را ارائه نماید و چگونگی تلاش نویسنده یا گوینده برای هدایت درک مخاطب از مطالب نوشتاری، گفتاری را نمایان سازد. دیدگاه وی توسط نویسندگانی همچون ویلیامز^۱ (۱۹۸۱)، وندی کاپل (۱۹۸۵) و کریسمور^۲ (۱۹۸۹)، تحوّل یافت که یک سری مشخصه‌های گفتمانی مانند تردیدنماها، کلمات ربطی و فرم‌های مختلفی از تعابیر متنی را به همراه داشت و نشان می‌داد چگونه گویندگان و نویسندگان وارد متن می‌شوند تا بر مخاطبان‌شان تأثیر بگذارند.

فراگفتمان یک مفهوم بسیار مهم در تحقیقات مربوط به نوشتار، خواندن، علم بیان و ساختار متنی است. مطالعات و پژوهش‌ها اهمیت فراگفتمان در مکالمات ضمنی (شیفرین^۳، ۱۹۸۰)، کتب درسی (کریسمور،

-
1. J. Williams
  2. A. Crismore
  3. D. Schiffrin

(۱۹۸۹)، روایات (نوریک^۱)، (۲۰۰۱)، علوم مردم‌پسند (کریسمور و فارنورث^۲)، کتب دانشگاهی مقطع لیسانس (هایلند، ۲۰۰۰)، رساله‌های مقطع کارشناسی ارشد (بانتن^۳)، (۱۹۹۹؛ هایلند، ۲۰۰۴؛ اسویلز^۴)، (۱۹۹۰) و مجموعه گزارشات سالانه را نشان داده‌اند. فراگفتمان از مشخصات یک سری زبان‌ها و ژانرها می‌باشد که بدین منظور مورد استفاده قرار می‌گیرند تا تمایزات علم بیان در متون نوشتاری گروه‌های فرهنگی مختلف ارزیابی گردد (مورانن^۵)، (۱۹۹۳؛ کریسمور و دیگران، ۱۹۹۳؛ والر و گارسس^۶)، (۱۹۹۶). همچنین، مشهود گشته است که در مکتوبات قرون وسطی (تاوویتساینن^۷)، (۱۹۹۹) و گفتمان علمی اواخر قرن هفدهم (اتکینسون^۸) وجود داشته است. چنین اظهار می‌گردد که جهت کمک به درک مؤثر مطالب می‌باشد (کمیکیوتولی^۹)، (۲۰۰۳) و از مشخصات انگلیسی نوشتاری خوب زبان‌آموزان زبان دوم و گویندگان انگلیسی بومی است (اینترپاروات^{۱۰} و استفنسن^{۱۱})، (۱۹۹۵؛ چنگ^{۱۲} و استفنسن، ۱۹۹۶). به علاوه، عنصر اصلی ترغیب و گفتمان استدلالی را در برمی‌گیرد (کریسمور و فارنورث؛ هایلند، ۱۹۹۸).

هایلند (۲۰۰۵: ۴۹)، عبارت مهم فراگفتمان را که از تامپسون وام گرفته است به دو طبقه گسترده تقسیم می‌نماید: متنی و بینافردی.

در فراگفتمان، متنی عناصری مورد بررسی قرار می‌گیرند که به ساختار و زبان متن ارتباط دارند. این عناصر شامل تکنیک‌های نوشتاری مثل تکرار، نقل قول و سایر واژگان و عباراتی هستند که به نوعی به خواننده کمک می‌کنند تا متن را درک کند و با آن ارتباط برقرار کند.

فراگفتمان بینافردی مربوط به روابط اجتماعی بین نویسنده و خواننده است. در این حالت، عناصری مورد بررسی قرار می‌گیرند که به نوعی به نویسنده کمک می‌کنند تا با خواننده ارتباط برقرار کند و از طریق آن خواننده را راهنمایی کند. این عناصر می‌توانند شامل اظهار نظرها، توجیه‌ها، سوالات مستقیم به خواننده و توجه به واکنش‌های ممکن خواننده باشند.

هایلند (۲۰۰۵)، مفهوم فراگفتمان را مجدداً بررسی نمود و نهایتاً آن را یک عبارت پوششی برای اظهارات شخصی تعریف کرد تا مفاهیم تعاملی را در متن به بحث بکشاند و به نویسنده یا گوینده کمک کند تا نقطه نظرشان را بیان نمایند و با خوانندگان به‌عنوان اعضای یک جامعه خاص در تعامل باشند. هایلند فراگفتمان

1. N. R. Norric
2. R. Farnsworth
3. D. Bunton
4. J. Swales
5. A. Mauranen
6. C. Valero-Garcés
7. L. Taavitsainen
8. D. Atkinson
9. B. C. Camiciotoli
10. P. Intraprawat
11. M. Steffensen
12. X. Cheng

را به‌عنوان مجموعه‌ای از عناصر زبانی روشن و صریح در نظر می‌انگارد که می‌توانند نقش‌های غیرفراگفتمانی نیز داشته باشند. در نتیجه آن نشانه‌ها را فقط می‌توان از طریق تحلیل متن تشخیص داد. هایلند و تسه^۱ (۲۰۰۴)، سه اصل فراگفتمان را چنین برشمرده‌اند:

۱- فراگفتمان جدا از جنبه‌های گزاره‌ای گفتمان است. فراگفتمان وسیله‌ای است که از طریق آن محتوای گزاره‌ای منسجم، قابل درک و ترغیب‌کننده می‌گردد (هایلند، ۲۰۰۵).

۲- فراگفتمان به جنبه‌هایی از متن مربوط می‌شود که دلالت بر تعامل بین نویسنده و خواننده دارد. بنابراین، هایلند طبقه‌بندی نشانه‌های قبلی فراگفتمان به متنی و بینافردی را رد کرد. به‌علاوه، پیشنهاد و نظر وی این بود که تمام فراگفتمان بینافردی است، زیرا نیازهای دانش زمینه‌ای خواننده، نیازهای بافتی، نیازهای پردازش اطلاعات و ابزار علم بیان را در ارتباط با خواننده در برمی‌گیرد.

۳- ابزارهای زبانی فراگفتمان از هم متمایزند، و فقط به روابط درونی متن مربوط می‌شوند. هایلند اظهار می‌دارد که عناصر متنی، بسته به نوع بافت می‌توانند به‌صورت بینافردی یا متنی به کار روند. نمونه‌هایی از آنها در زیر مشخص شده‌اند.

مثال ۱) در وحله اول، بیایید بر خرید ملک متمرکز شویم، آن وقت می‌توانیم راجع به تجهیزات آن صحبت کنیم.

مثال ۲) یک ساعتی منتظر ماندم، سپس قدم زنان به سوی انباری برگشتم.

جمله اول به توالی بحث مربوط می‌شود و نویسنده از قید زمانی «آن وقت» برای سازماندهی روند گفتمان استفاده می‌کند که به‌عنوان نشانه فراگفتمان متنی عمل می‌کند. «بیایید» هم کنشی را در خواننده ایجاد می‌کند. در جمله دوم، قید زمان ربطی «سپس» نشان می‌دهد که چگونه وقایع در طول زمان گسترش می‌یابند و دو گزاره به هم متصل می‌گردند.

انواع نشانه‌های فراگفتمان کن هایلند، نقش و میزان کاربردشان در این مقاله تحقیقی شرح داده خواهد شد.

۴- روش پژوهش

شیوه تحقیق حاضر که پیکره بنیاد و براساس الگو و نظریه فراگفتمان تبادلی، تعاملی کن هایلند (۲۰۰۵)، زبان‌شناس حوزه کاربردی است، کمی، کیفی و با رویکرد تطبیقی می‌باشد. در وحله اول، داده‌های پژوهش با روش کتابخانه‌ای و جستجو از پایگاه داده‌های اینترنتی گردآوری گردید. در مجموع، تعداد ۹۰ سرمقاله و مقاله فارسی در حوزه‌های مطبوعاتی، روانشناسی و محیط زیست، با موضوع مشترک کوید ۱۹، که مربوط به سال ۱۳۹۸ به بعد به‌دنبال شیوع کوید بود، مورد بررسی قرار گرفت. دلیل گزینش این سه حوزه مطالعاتی

در پرتوی فراگفتمان این است که سرمقالات مطبوعاتی جنبه‌های گوناگونی از زندگی مرتبط با کوید ۱۹، از جمله ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و پزشکی را پوشش می‌دهند. در ارتباط با حوزه روانشناسی، از آنجا که ویروس کرونا اثرات روحی، جسمی متعددی بر افراد برجای گذاشته است، به‌عنوان موضوع تحقیق در نظر گرفته شده است. حوزه علوم محیط زیست نیز، که اثرات مثبت و منفی ناشی از کوید را در برداشته است مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. این سه حوزه از موضوعات مهم و بحث برانگیز در دوران کوید بودند. با استناد به طبق تحقیقات محمدرضا حافظ نیا (۱۳۹۹)، حداقل حجم نمونه مورد نیاز برای تحقیقات همبستگی ۳۰ نفر است. این معیار به‌عنوان یک دستورالعمل معتبر در روش‌شناسی مطرح شده و در ادبیات علمی به‌طور گسترده‌ای پذیرفته شده است.

برخی از عناوین سرمقالات مطبوعاتی در ارتباط با گفتمان کوید شامل: تهیه واکسن، مخالفت‌هایی در برابر تزریق واکسن، اتخاذ سیاست‌هایی در برابر کوید ۱۹، تولیدات و واردات واکسن کرونا، کنترل کرونا، بیشترین راه انتشار ویروس، بحران کرونا در ایران و مواردی از این قبیل می‌باشد. برخی از عناوین مقالات روان‌شناسی فارسی عبارتند از: سلامت روان افراد مبتلا به سرطان در دوره بیماری کوید ۱۹، روان‌شناسی سلامت و بحران پاندمی ویروس کرونا (کوید ۱۹): یک مطالعه موردی، پیامدهای روان‌شناختی کرونا در کودکان: مطالعه مروری نظام‌مند، پیامدها و مداخلات روان‌شناختی در پاندمی کوید، پیش‌بینی اضطراب ناشی از ویروس کرونا در زنان شاغل، راهبردهای روان‌شناختی و فنون مقابله با استرس و اضطراب در مواجهه با کرونا. برخی از عناوین مقالات محیط‌زیست فارسی عبارتند از: ویروس کرونا دوستدار محیط‌زیست، پیامدهای محیط‌زیستی شیوع کرونا، بررسی اثرات شیوع ویروس کرونا بر منابع آب و فاضلاب، تأثیرات همه‌گیری ویروس کوید بر محیط‌زیست، اپیدمی کرونا و بررسی تأثیرات آن بر محیط‌زیست، فرصت‌ها و تهدیدهای کرونا بر محیط‌زیست. سرمقالات و مقالات فوق در سال‌های ۱۳۹۸-۹۹ به دنبال کوید ۱۹ منتشر شدند.

۴-۱- تحلیل کمی

به‌لحاظ کمی، ابتدا ۳۰ سرمقاله و مقاله مطبوعاتی، روانشناسی و محیط‌زیست مورد مطالعه فارسی به‌لحاظ داده‌های فراگفتمانی، برحسب جداول توزیع فراوانی و بر اساس الگوی طبقه‌بندی شده فراگفتمان تبدیلی، تعاملی کن هایلند (۲۰۰۵)، از بخش مقدمه سه حوزه فوق‌الذکر گردآوری شدند. پس از گردآوری داده‌ها، تشابهات و تمایزات بینشان مشخص گردید و براساس بیشترین و کمترین تعدادشان با جداول توزیع فراوانی مورد توصیف و تحلیل آماری قرار گرفتند. مرحله بعد، به بررسی تناوب و بسامد داده‌ها اختصاص یافت. بدین‌گونه که ابتدا، تناوب سرمقالات و مقالات سه حوزه مطالعاتی فارسی مشخص گردید. سپس، طبق بیشترین تناوب‌های فراگفتمان تبدیلی و تعاملی، با هم مقایسه شدند و نمودارهای درصدی از آنها ارائه شد.

با بررسی این سه حوزه، نقش فراگفتمان تبدلی و تعاملی در چگونگی انتقال مفاهیم و مقاصد نویسندگان، شیوه‌ها، سبک و نیروی بیان آنها، انواع راهبردهای زبانی که در امر ترغیب، تغییر و متقاعدسازی خوانندگان در ارتباط با کوید ۱۹ به کار برده‌اند محرز می‌گردد.

این تحقیق کمی از نوع همبستگی است، زیرا ارتباط و همبستگی بین متغیرها را نشان می‌دهد و فراوانی راهبردهای فراگفتمان تبدلی-متنی، با میزان درک و پردازش خواننده از متن نویسنده ارتباط دوسویه دارد. همچنین، میزان داده‌های فراگفتمان تعاملی-بینافردی، معیار میزان ارتباط بین نویسنده و خواننده می‌باشد. این نوع همبستگی نوعی رابطه علی، معلولی را بین متغیرها نشان می‌دهد زیرا، در فراگفتمان تبدلی، نشانه‌های متنی بیشتر به عنوان متغیرهایی عمل می‌کنند که انسجام و پیوستگی ساختاری، معنایی را در بر می‌گیرند و در نتیجه، سبب رسایی بیشتر مطلب و سهولت درک خواننده می‌گردند. پس، متن نویسنده در نظر به خواننده متغیرهایی وابسته هستند. هرچه نشانه‌های متنی شامل گذرواژه‌ها، نقش‌نماهای نمادین، گواه‌نمایی‌ها و غیره کمتر باشد، همبستگی بین متن و درک و پردازش خواننده کمتر خواهد بود، زیرا سبب دشواری یا عدم فهم مطلب توسط خواننده می‌گردد و با نشانه‌های متنی، تبدلی بیشتر، متن برای خواننده جذاب‌تر می‌گردد و خوانش بهتر و بازخورد مثبتی در خواننده خواهد داشت. در مورد فراگفتمان‌های تعاملی نیز این همبستگی به ارتباط دوسویه بین دو متغیر نویسنده و خواننده مربوط می‌شود. هر چه نشانه‌ها و راهبردهای بینافردی همچون، نگرش‌نماها، یقین‌ها، ضمایر نویسنده و خواننده و دیگر زیرمجموعه‌های این طبقه در متن نویسنده بیشتر باشد انگیزش و تعامل در خواننده بیشتر خواهد بود و اگر کمتر باشد عکس آن مصداق می‌یابد.

۴-۲- تحلیل کیفی

روش کیفی جنبه دیگری از تحلیل داده‌های تحقیق حاضر است که پس از تحلیل کمی صورت می‌گیرد. بدین صورت که طبق بیشترین تعداد فراگفتمان‌ها، نمونه‌هایی از متن هر یک از سرمقالات و مقالات فارسی ارائه و به لحاظ نقشی تحلیل می‌گردند.

میزان و نحوه به کارگیری نشانه‌های فراگفتمان، احساسات و عقاید نویسنده، را که ریشه‌های اجتماعی، فرهنگی دارد و در راستای هدفش می‌باشد، منعکس می‌سازد. همچنین، بیشترین تعداد فراگفتمان‌های به کار رفته در متن نویسنده تعیین‌کننده نوع و سبک و سیاق به کار رفته در اثرش می‌باشد. نوع علم بیان نویسنده بازتاب خاستگاه‌ها و علائق و نگرش‌های اوست که بدین طریق نویسنده سعی در ترغیب خواننده و متقاعدسازی وی در انجام یا پذیرفتن امری دارد. برای ایجاد انگیزش در خواننده یا تغییر خطمشی وی، نویسنده از ابزار زبانی تأثیرگذار یا نقش‌نماها که راهبردهای فراگفتمانی هستند بهره می‌گیرد. به عنوان نمونه، از یقین‌نماها یا کلمات موکد برای جلب پذیرش و موافقت خواننده، از گواه‌نمایی‌ها برای توجیه عقایدش و از تردیدنماها برای نشان دادن عدم اطمینان به چیزی استفاده می‌کند. موارد فوق‌الذکر از نشانه‌ها

و نقش‌نماهای تبادل و تعامل بین نویسنده و خواننده می‌باشند که نویسندگان حوزه‌های علمی مختلف در جهت مواضع خود به‌کار می‌برند و اساساً برای همسو کردن و متقاعد ساختن خواننده در بحث به‌کار می‌روند. هر حوزه علمی یا غیرعلمی شیوه‌های بیان و تکنیک‌های خاص خود را داراست که متناسب با بافت‌ها و موقعیت‌های ارتباطی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی مختلف نمود می‌یابند. در واقع، این نیروی زبان است که در جهت مورد نظر برای اهداف خاصی هدایت می‌شود. شیوه‌ای که زبان به این مهم دست می‌یابد همواره به محتوا و بافتی که در آن به‌کار می‌رود وابسته می‌باشد. به‌عنوان نمونه، در ارتباط با بخشی از تحقیق حاضر که به بررسی نشانه‌های زبان فراگفتمان تبدلی-متنی و تعاملی-بینافردی در سرمقالات و مقالات مطبوعاتی فارسی، با محور موضوعی مشترک کوید ۱۹، پرداخته است، آنچه لازم به‌ذکر است این است که ژورنالیست‌ها ممکن است برای اطلاع‌رسانی و هشدار در مورد واقعه کرونا، آشکارسازی لغزش‌ها و سهل‌انگاری‌ها در جهت سلامت و ایمنی مردم، یا بحث در حمایت یا مقابله با این موضوع، از نوع زبان مناسب با آن موارد استفاده کنند.

استفاده از نشانه‌های زبان تبدلی-متنی به پردازش و تفهیم بهتر متن کمک می‌کند. مقایسه و بررسی یک تعداد آثار ترجمه شده با محور موضوعی یکسان از یک نگارنده نشان داده است که متنی که مطالب را برای خواننده به زبان ساده و قابل درک، با استفاده از راهبردهای زبانی مناسب با بافت، بیان نموده است از دید خواننده اثر بخش‌تر، مفیدتر و جذاب‌تر بوده است تا متنی که دارای واژگان و ساختار سنگین بوده است.

در ارتباط با نشانه‌های تعاملی، چه در حوزه علمی، چه عمومی، عناصر زبانی بینافردی که با سؤالاتی خواننده را به چالش می‌کشند، در وی انگیزه ایجاد می‌کنند و یا عکس‌العملش را برمی‌انگیزند متونی موفق و ایده‌آل می‌باشند. همچنین، متونی که خواننده محورند و نویسنده ارتباط فردی را با خطاب دادن وی، درخواست از او یا به اشتراک گذاشتن دانش مشترک بین خود و خواننده با استفاده از ضمیر شامل‌کننده «ما» به‌کار می‌گیرد روابط نزدیک‌تر و مؤثرتری را با خواننده برقرار می‌سازند که بدین ترتیب، نویسنده در جهت مواضع و اهداف گفتمانی خود عمل کرده است.

نوع نوشتاری مقالات روان‌شناسی که از دیگر حوزه‌های مورد مطالعه در این تحقیق است و جنبه‌های بینافردی را نیز شامل می‌شوند، بر مبنای ترغیب، ایجاد انگیزش، متقاعدسازی و استدلال‌های قوی و منطقی با بهره‌گیری از شواهد می‌باشند. مسئله قابل بحث، قدرت بیان نویسنده از طریق نوع کلمات و جملات و نحوه به‌کارگیری‌شان می‌باشد که در خواننده مؤثر واقع می‌شود. بالطبع، تمام روان‌شناسان ممکن است میزان اثربخشی کلامشان یکسان نباشد، زیرا سبک زبانی و نوع و میزان به‌کارگیری نشانه‌های زبان فراگفتمانی که در اثرشان به‌کار می‌برند با هم متفاوت است که در نتیجه تأثیرات متفاوتی را ایجاد می‌کنند. در ارتباط با حوزه محیط‌زیست راهبردهای زبان فراگفتمان کارساز و حائز اهمیت است. با توجه به محوریت موضوع کوید، نویسندگان این حوزه، در نظر به شرایط حساسی که وجود دارد از شیوه‌های بیان

مؤثر بهره گرفته‌اند. از جمله گواه‌نمایی‌ها و نقش‌نماهای نمادین که قضایا را با مثال و تعریف روشن می‌سازند و جملات امری که توصیه‌ها و درخواست‌هایی برای حفظ اصول بهداشت محیط‌زیست می‌باشند نمونه‌هایی از فراگفتمان‌های به‌کار رفته در حوزه محیط‌زیست تحقیق حاضر است.

۴-۳- رویکرد تطبیقی

رویکرد تطبیقی که مشمول شیوه‌های کمی می‌گردد، در مورد داده‌های فراگفتمان تبدالی-متنی و تعاملی-بینافردی در این تحقیق اعمال شده است. شیوه مقایسه به این صورت است که ابتدا سرمقالات و مقالات فارسی به‌لحاظ فراوانی و تناوب داده‌های فراگفتمان، برحسب تشابهات و تمایزاتشان، با هم مقایسه می‌شوند سپس، با جداول فراوانی و نمودارهای درصدی ارائه می‌گردند. رویکرد تطبیقی در این رساله به‌صورت توصیفی صورت می‌گیرد و نتایج مقایسه بین داده‌ها هم به‌صورت عددی و هم درصدی ارائه می‌شوند.

۵- نشانه‌های فراگفتمان تبدالی و تعاملی کن‌هایلند

۱-۱- نشانه‌های تبدالی-متنی

این راهبردهای زبانی به نویسنده امکان می‌دهند تا جریان اطلاعات را به‌گونه‌ای هدایت نمایند تا به شیوه‌ای روشن اظهارات مورد نظر و رجحان یافته خود را بنیان نهد. وندی کاپل (۱۹۸۵)، معتقد است که نویسنده به‌گونه‌ای گزاره‌های جداگانه را به هم مرتبط می‌سازد تا در ارتباط با دیگر بخش‌ها معنادار گردند و متن یکپارچه و منسجمی را به‌وجود آورند. لیونز^۱ (۱۹۷۷)، فراگفتمان متنی را انعکاس متنی یا توانایی زبان طبیعی برای ارجاع یا توصیف خودش می‌نامد و اذهان را به این عقیده جلب می‌کند که عناصر زبانی یک متن نقش سازماندهی گفتمان را ایفاء می‌کنند تا پیام را روشن و قابل درک سازند. هر چند وضوح و روشنی بیان نسبی است، اما اصل کنار نهادن اظهارات غیرمستقیم و تلویحی را منتفی نمی‌سازد.

نشانه‌های فراگفتمان تبدالی-متنی برای سازماندهی اطلاعات گزاره‌ای به شیوه‌هایی به‌کار می‌روند که خواننده آن را بهم‌پیوسته و متقاعدکننده بیابد. سازمان‌دهی متن بر اساس دانش نویسنده از خواننده صورت می‌گیرد. این نشانه‌ها پیامد ارزیابی نویسنده از توانایی‌های ادراکی خواننده و نیاز به شرح و راهنمایی‌شان از طریق ابزار زبانی و نیز ایجاد ارتباط مؤثر بین نویسنده و خواننده می‌باشد و شامل پنج زیرمجموعه‌ای است که در جدول زیر ارائه شده است (هایلند، ۲۰۰۵).

جدول ۱: مدلی از فراگفتمان تبادلی - متنی در متون علمی (کن هایلند، ۲۰۰۵: ۴۹)

مثال	نقش	طبقه‌بندی
منابع	کمک به خواننده از طریق متن	تبادلی-متنی
به‌علاوه، اما، و... به‌اجمال، مقدمتاً، نهایتاً به نمودار ۲ مراجعه کنید. طبق گفته ایکس...	بیانگر روابط معنایی بین جمله‌واره‌های اصلی است. به ترتیب، توالی و مراحل گفتمان مربوط می‌گردد. به دیگر بخش‌های درونی متن ارجاع می‌دهد. به منبع اطلاعات متون دیگر ارجاع می‌دهد. به خواننده در درک مفاهیم کمک می‌کند.	گذرواژه‌ها نقش‌نماهای قالبی نشانه‌های درون‌متنی گواه‌نمایی‌ها ابهام‌زداها
یعنی، به عبارت دیگر		

۲-۵- نشانه‌های تعاملی - بینافردی

نشانه‌های تعاملی-بینافردی فرصت‌هایی را برای خوانندگان به‌وجود می‌آورند تا نسبت به اطلاعات گزاره‌ای واکنش نشان دهند و در واقع، عامل مشارکت آنها در گفتمان می‌باشند. تعامل بینافردی می‌تواند برای کمک به ابراز هویت و شخصیت نویسنده به‌کار رود و عکس‌العمل خوانندگان را نسبت به شیوه بیان نویسنده برانگیزد. همچنین، نوع تعاملی را که نویسنده در راستای متن از خوانندگان انتظار دارد مشخص می‌سازد، توجهشان را جلب می‌کند، اطمینان، عدم اطمینان به موضوعی را تأیید یا به چالش می‌کشد و به‌گونه‌ای عمل می‌کند تا فرصت‌ها را برای دیدگاه‌هایی بسط یا محدود نماید (وایت، ۲۰۰۳). این نوع تعامل به دو دسته موضع‌گیری و مشارکت‌جویی تقسیم می‌گردد که هر یک دارای زیرمجموعه‌هایی هستند که در نمودار زیر ارائه شده است.

جدول ۲: مدلی از فراگفتمان تعاملی - بینافردی در متون علمی (کن هایلند، ۲۰۰۵: ۴۹)

مثال	نقش	طبقه‌بندی
منابع	خواننده را وارد بحث می‌سازد.	تعاملی موضع‌گیری
احتمالاً قطباً خوشبختانه من	عدم اطمینان کامل نویسنده نسبت به قضایا اطمینان نویسنده به قضایا نگرش نویسنده نسبت به قضایا ارجاع صریح به خود نویسنده	تردیدنماها تقویت‌نماها نگرش‌نماها ضمیر نویسنده
توجه داشته باشید که	برقراری ارتباط با خواننده	تعاملی مشارکت‌جویی
شما	نویسنده خواننده را خطاب قرار می‌دهد.	ضمیر خواننده
همان‌طور که می‌دانیم ...	دانش نویسنده و گوینده را شامل می‌شود.	دانش مشترک

انجام آن، هرچند می‌دانم دشوار است، اما میسر است. به این بحث توجه کنید.	گفتگوی ضمنی نویسنده در بین جمله	جملات معترضه
آیا جواب این مسئله را می‌دانید؟	خواننده را به انجام یا توجه به چیزی وا می‌دارد.	جملات امری
	با سؤال واکنش و پاسخ خواننده را می‌طلبد.	جملات سوالی

معیارهای تشخیص فراگفتمان با نشانه‌هایی که در جدول طبقه‌بندی هایلند آورده شده است در متن سنجیده می‌شود.

۶- تحلیل توزیع فراوانی داده‌های فراگفتمان

جدول زیر به بررسی توزیع فراوانی داده‌های سرمقالات و مقالات فارسی در سه حوزه مطبوعاتی، روان‌شناسی و محیط‌زیست می‌پردازد و تمایزات و تشابهاتشان را مورد مقایسه و بررسی قرار می‌دهد.

۶-۱- فراگفتمان تبادلی - متنی

جدول ۳: توزیع فراوانی سرمقالات و مقالات فارسی از بیشترین تا کمترین داده‌های فراگفتمان

تبادلی - متنی

منابع فراگفتمان	سرمقالات مطبوعاتی فارسی	مقالات روان‌شناسی فارسی	مقالات محیط‌زیست فارسی
تبادلی-متنی	فراوانی	فراوانی	فراوانی
گذرواژه قالبی	گذرواژه ۱۰۳	گذرواژه ۱۱۳	گذرواژه ۹۳
درون‌متنی	نمادین ۱۱	نمادین ۵۰	نمادین ۴۴
گواه‌نمایی نمادین	گواه‌نمایی ۱۰	گواه‌نمایی ۳۹	گواه‌نمایی ۳۷ درون‌متنی ۳
جمع کل	۱۲۴	۲۰۲	۱۷۷

جدول ۳ تعداد فراگفتمان‌ها در طبقه تبادلی-متنی را از بیشترین تا کمترین تعداد داده‌ها در هر یک از سرمقالات و مقالات سه حوزه مطالعاتی دسته‌بندی کرده است. در سرمقالات مطبوعاتی و مقالات روان‌شناسی و محیط‌زیست، گذرواژه‌ها بیشترین فراوانی و گواه‌نمایی‌ها کمترین تعداد را در سرمقالات مطبوعاتی و مقالات روان‌شناسی و نشانه‌های درون‌متنی کمترین تعداد را در مقالات محیط‌زیست در بر گرفته‌اند.

به لحاظ وجه تشابه، در این سه حوزه مطالعاتی، گذرواژه‌ها بیش از دیگر زیرمجموعه‌های طبقه فراگفتمان تبدلی-متنی به کار رفته‌اند. پس از آن، نقش‌نماهای نمادین در هر سه حوزه بیش از دیگر نشانه‌های فراگفتمانی بوده است. وجه تشابه دیگر این است که نشانه‌های قالبی در هیچ‌یک یافت نشده است. نشانه‌های درون متنی هم نه در سرمقالات مطبوعاتی و نه مقالات روانشناسی یافت گردید. در مجموع، مقالات روان‌شناسی در این طبقه بیشترین داده‌های فراگفتمانی را در مقایسه با دو حوزه دیگر در برداشته است و کمترین داده‌ها مربوط به سرمقالات مطبوعاتی بوده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی سرمقالات و مقالات فارسی از بیشترین تا کمترین داده‌های فراگفتمان تعاملی - بینافردی موضع‌گیری و مشارکت‌جویی

مقالات محیط‌زیست	مقالات روان‌شناسی	سرمقالات مطبوعاتی	منابع فراگفتمان
فراوانی	فراوانی	فراوانی	تعاملی موضع‌گیری
تردیدنما ۳۳	تردیدنما ۲۰	ضمیر نویسنده ۵۰	تردیدنماها
نگرش‌نما ۱۴	نگرش‌نما ۱۷	یقین‌نما ۴۹	یقین‌نماها
یقین‌نما ۱۱	ضمیر ارجاع ۱۴	تردیدنما ۱۸	نگرش‌نماها
ضمیر ارجاع ۱۱	یقین‌نما ۱۱	نگرش‌نما ۱۶	ضمیرنویسنده
۶۸	۶۲	۱۳۳	جمع کل
مقالات محیط‌زیست	مقالات روان‌شناسی	سرمقالات مطبوعاتی	منابع فراگفتمان
فراوانی	فراوانی	فراوانی	تعاملی مشارکت‌جویی
-	-	-	ضمیر خواننده
جملات سؤالی ۲	جملات سؤالی ۲	جملات سؤالی ۱۰	جملات سؤالی
جملات امری ۱	-	جملات امری ۳	جملات امری
-	-	دانش مشترک ۱	دانش مشترک
-	-	-	جملات معترضه
۳	۲	۱۴	جمع کل

۶-۲- فراگفتمان تعاملی - بینافردی: موضع‌گیری

در بخش فراگفتمان موضع‌گیری، تردیدنماها در مقالات محیط‌زیست بیش از دو حوزه دیگر می‌باشد و سپس مقالات روان‌شناسی با اختلاف کمی تعدادش بیش از سرمقالات مطبوعاتی می‌باشد. یقین‌نماها بیشترین تعداد را در سرمقالات مطبوعاتی دربرگرفته است. نگرش‌نماها در مقالات روان‌شناسی با اختلاف کمی بیش از سرمقالات مطبوعاتی مشاهده شد و سرمقالات مطبوعاتی هم بیش از مقالات محیط‌زیست دارای نگرش‌نما می‌باشد. ضمیر نویسنده در سرمقالات مطبوعاتی بسیار بیش از دو مقاله دیگر است و با اختلاف کمی با مقالات محیط‌زیست، مقالات روان‌شناسی در رده دوم قرار دارند. وجه تشابه حوزه‌های

مطالعاتی فوق این است که یقین‌نماها در مقالات روان‌شناسی و محیط‌زیست یکسان بوده‌اند. در مجموع، در بخش فراگفتمان موضع‌گیری، سرمقالات مطبوعاتی بیشترین تعداد و مقالات روان‌شناسی کمترین تعداد را دربرداشته‌اند.

۶-۳- فراگفتمان تعاملی - بینافردی: مشارکت‌جویی

در بخش فراگفتمان مشارکت‌جویی، جملات سؤالی در سرمقالات مطبوعاتی بیشترین تعداد را دربرگرفته است. تعداد جملات امری نیز در سرمقالات مطبوعاتی، با اختلاف کمی، بیش از مقالات محیط‌زیست می‌باشد و در مقالات روان‌شناسی مشاهده نشده است. یک مورد دانش مشترک فقط در سرمقالات مطبوعاتی وجود داشته است. از موارد مشترک بین این حوزه‌ها این است که جملات سؤالی در مقالات روان‌شناسی و محیط‌زیست یکسان می‌باشد. مورد دیگر این است که ضمیر خواننده و جملات معترضه در هیچ‌کدام به‌کار نرفته است. در مجموع، در بخش مشارکت‌جویی بیشترین تعداد فراگفتمان مربوط به سرمقالات مطبوعاتی و کمترین حوزه روان‌شناسی بوده است.

۷- تناوب و بسامد فراگفتمانی

۷-۱- تحلیل تطبیقی تناوب و بسامد سرمقالات و مقالات فارسی در سه حوزه مطالعاتی

تکرار، تناوب واژگانی در بخش فراگفتمان تبادلی-متنی و مشخصاً، گذرواژه‌ها در مقالات محیط‌زیست بیش از دو مقاله دیگر مشاهده گردید و سپس سرمقاله‌های مطبوعاتی در رده دوم قرار گرفتند. گواه‌نمای در سرمقالات مطبوعاتی مشاهده نشد، اما در مقالات روان‌شناسی بیش از محیط‌زیست به‌کار رفته است. بیشترین تناوب‌ها در مورد نقش‌نماهای نمادین در مقالات حوزه روان‌شناسی و سپس محیط‌زیست مشاهده شده است. در کل، بیشترین تناوب‌ها از بین این سه حوزه در بخش فراگفتمان تبادلی-متنی، مقالات روان‌شناسی، سپس محیط‌زیست بوده است.

در بخش فراگفتمان تعاملی-بینافردی، از طبقه موضع‌گیری، یقین‌نماها در سرمقالات مطبوعاتی بیشترین تناوب را داشته‌اند و درحوزه روان‌شناسی مشاهده نگردید. تردیدنماها در مقالات محیط‌زیست بیشترین تناوب را داشته‌اند و پس از آن سرمقالات مطبوعاتی در رده دوم قرار دارند. نگرش‌نماها با اختلاف کم در مقالات روان‌شناسی بیش از سرمقالات مطبوعاتی بوده است و در مقالات محیط‌زیست مشاهده نشده است. ضمیر نویسنده یا ضمیر ارجاع به خود در حوزه روان‌شناسی و سپس محیط‌زیست بیشترین تناوب‌ها را داشته است.

در بخش فراگفتمان تعاملی، مشارکت‌جویی جملات سؤالی با اختلاف زیاد در سرمقالات مطبوعاتی بیش از مقالات محیط‌زیست بوده است و درحوزه روان‌شناسی مشاهده نگردید. در مجموع، در طبقه فراگفتمان تعاملی-بینافردی، هم در بخش موضع‌گیری و هم مشارکت‌جویی،

سرمقالات مطبوعاتی بیشترین تناوب‌ها را داشته است. این امر نشانگر این است که نویسندگان مقالات روان‌شناسی و محیط‌زیست بیشتر متن‌محور بوده‌اند و به انسجام معنایی، ساختاری توجه داشته‌اند، در حالی که، نویسندگان سرمقالات مطبوعاتی خواننده‌محور بوده و روابط اجتماعی، بینافردی را در متونشان اعمال نموده‌اند.

۲-۷- نمونه‌هایی از بیشترین تناوب‌های فراگفتمان تبادلی-متنی و تعاملی- بینافردی برگرفته از متن سرمقالات و مقالات

۱-۲-۷- تناوب‌های نمادین در طبقه فراگفتمان تبادلی مقالات روانشناسی

رسانه‌ها همچون یک شمشیر دو لبه می‌توانند هم به مهار بحران‌ها کمک کنند و هم به آن دامن بزنند. به عبارت دیگر، اساسی‌ترین بحران در هر جامعه نبود شناخت و برخورد علمی و اصولی با بحران‌هاست که رسانه‌ها می‌توانند در این زمینه یگانه‌تاز میدان باشند.

«همچون» مثالی است که برای برقراری تشابه و قیاس به کار رفته است و «به عبارت دیگر»، دگرگویی است که به صورتی دیگر عبارت یا جمله پیش از خود را شرح می‌دهد.

۲-۲-۷- تناوب‌های گذرواژه‌ای در طبقه فراگفتمان تبادلی مقالات محیط‌زیست فارسی

جمله‌ای از وینستون چرچیل^۱ نقل شده که ما به ساختمان‌ها شکل می‌دهیم و سپس، ساختمان‌ها به ما شکل می‌دهند. همچنین، کریستوفر الکساندر^۲ معتقد است الگوی رویدادهای حاکم بر زندگی در بناها و شهرها را نمی‌توان از فضاهایی که در آن روی می‌دهند، جدا کرد. از همین رو، سلامت انسان با سلامت محیطی، که در آن در حال زیستن هست، کاملاً مرتبط و درهم تنیده است.

در مثال فوق، سه گذرواژه به کار رفته است، دو مورد اول گذرواژه‌های افزایشی و مورد سوم نتیجه‌گیری است.

۳-۲-۷- تناوب‌های گواه‌نمایی در طبقه فراگفتمان تبادلی مقالات روانشناسی

بر اساس آمار جهانی پایگاه اطلاعاتی ورلدمتر^۳ تا به امروز حدود ۷ میلیون نفر به این بیماری مبتلا شده‌اند که بالغ بر ۴۰۰ هزار نفر از آنها جان خود را از دست داده‌اند. سازمان بهداشت جهانی این بیماری را به‌عنوان یک تهدید بزرگ برای سلامت جسمانی و روانی معرفی کرده است، چرا که شیوع بیماری کوید-۱۹ باعث تغییر زندگی شده است. محققان نشان دادند که در زمان بحران، به‌ویژه بیماری همه‌گیر، کودکان به احتمال بیشتری دچار مشکلات روان‌شناختی می‌شوند.

1. Churchill
2. Alexandre
3. Worldmeter

در مثال فوق سه گواه‌نمایی به‌صورت متوالی به‌کار رفته است.

۷-۲-۴- تناوب‌های نگرش‌نماها در طبقه فراگفتمان تعاملی، موضع‌گیری در مقالات روانشناسی
میلیون‌ها زندگی به‌طور قابل توجهی تغییر کرده و فرایندی جهانی در حال انجام است. ویروس کرونا یک بحران پزشکی عمومی را ایجاد کرده است که نیازمند پاسخ اضطراری مناسب است. این ویروس به‌عنوان یک بیماری عفونی نوظهور برای اولین بار در وهان چین شناسایی شد. از جمله علائم شایع این بیماری می‌توان به تب، سرفه و تنگی نفس اشاره کرد. مداخلات غیردارویی تنها راه پیشگیری از بیماری است که به‌طور چشمگیری عادات روزانه بدن، شرایط روحی و موقعیت اجتماعی، اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نگرش‌نماهای فوق قیدی هستند که نویسنده متأثر از شرایط کرونایی عقاید خود را ابراز نموده است.

۷-۲-۵- تناوب‌های ضمیر نویسنده در طبقه فراگفتمان تعاملی، موضع‌گیری مقالات روانشناسی
با توجه به شرایط جدید ویروس کرونا همکاران فرهنگستان علوم پزشکی از حقیر درخواست کردند که مقاله‌ای در مورد کوید ۱۹ تنظیم و ارائه کنیم. اینجانب هم در حد توان، مطالبی را تنظیم کردم. ما بر این باوریم که در ارتباط با بُعد روانی این حادثه باید به‌صورت جدی به جنبه‌های روان‌شناختی موضوع بپردازیم. در مثال فوق، نویسنده از سه ضمیر ارجاع به خود به‌صورت متناوب استفاده کرده است. واژه «حقیر»، فروافتادگی و تواضع نویسنده را منعکس می‌سازد. «ما» ضمیر جمع شامل‌کننده نویسنده و خواننده است. «اینجانب» هم ارجاع مستقیم به خود نویسنده دارد.

۷-۲-۶- تناوب‌های تردیدنماها در طبقه فراگفتمان تعاملی، موضع‌گیری مقالات محیط زیست فارسی
این ردیابی میکروسکوپی، در ارتباط با وجود ویروس کرونا در منبع آبی، باعث شد این مسئله به مرحله کاوش و ریشه‌یابی منجر شود و احتمالات بسیاری در خصوص این اتفاق مطرح گردد. یکی از احتمالات مهم این بود که شاید این مشکل در اثر شست و شوی متوفیان کرونایی و استحمام بیماران مبتلاء به ویروس به وقوع پیوسته باشد. در هر صورت، در کنار احتمالات بسیاری که برای این مشکل مطرح شد مقامات پاریس دستور بلوکه کردن منابع آب غیرشرب را صادر کردند. فضای گفتمان فوق شامل یک سری تردیدها و حدسیاتی است که با نشانه‌های فراگفتمانی محرز گشته است و چهار مورد تردیدنما به‌کار رفته است.

۷-۲-۷- تناوب‌های یقین‌نماها در طبقه فراگفتمان تعاملی، موضع‌گیری سرمقالات مطبوعاتی فارسی
مدیریت بحران کرونا تا جایی که امکانات و رویکردها میسر می‌سازند، می‌بایست بر مبنای جلوگیری شیوع و کاهش مرگ‌ومیر قرار گرفته باشد. اما، در کنار تمامی آمارهای مرگ‌ومیر در جهان، باید سیستم بهداشت و مدیریت درمان با کارآمدی بیشتری دست به تصمیم‌گیری و اجرایی شدن موارد سیاست‌گذاری شده بپردازد.

در مثال فوق نیز فضای گفتمانی با قاطعیت بیان شده است که همسویی و هماهنگی و اقدامات عملی را می‌طلبد.

۷-۲-۸- تناوب‌های جملات سؤالی در طبقه فراگفتمان تعاملی، مشارکت‌جویی سرمقالات مطبوعاتی فارسی

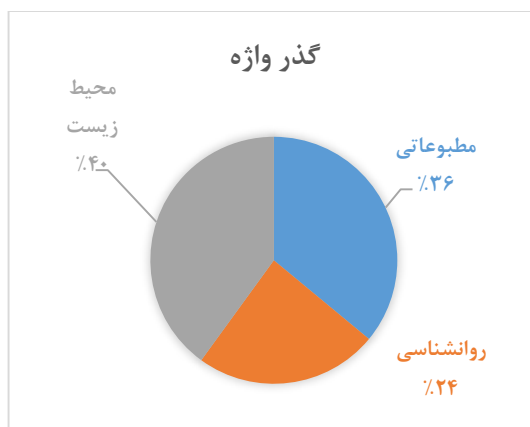
اما چرا به این وضعیت رسیدیم و چه باید کرد؟ ما باید دقیقاً بگوییم کرونا را به چه قیمتی شکست می‌دهیم؟ به قیمت از میان رفتن ۲۴ هزار نفر از شهروندانمان، به قیمت کوچک‌تر شدن سفره‌های زندگی طبقات ضعیف و حتی متوسط، به قیمت بیکار شدن انبوهی از شاغلان یا به قیمت افت بیش از پیش کیفیت آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها؟

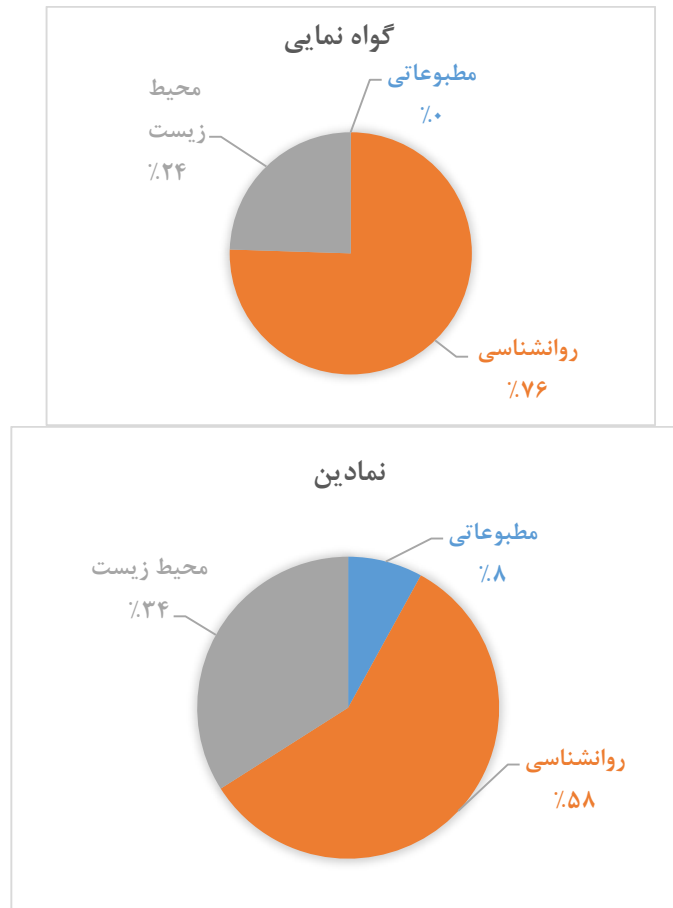
در مثال فوق، سه مورد جملات سؤالی به کار رفته است که در واقع، خواننده را به چالش می‌کشند و پاسخ‌گویی و عقاید وی را برمی‌انگیزند و بدین ترتیب، با خواننده ارتباط مستقیم برقرار می‌سازند.

۸- مقایسه نتایج درصدی تناوب‌های داده‌های فراگفتمان در سرمقالات و مقالات فارسی

سه نمودار زیر مربوط به درصد فراوانی تناوب‌های طبقات فراگفتمان تبادلی-متنی و تعاملی-بینافردی سه حوزه مطالعاتی سرمقالات مطبوعاتی، مقالات روان‌شناسی و محیط‌زیست فارسی می‌باشند. نمودارها با توضیح و تحلیل آماری صورت گرفته‌اند. همچنین، نمونه‌هایی از متن سرمقالات و مقالات سه حوزه مربوطه بر اساس بیشترین تعداد تناوب‌های فراگفتمانی ارائه شده است.

تناوب‌های فراگفتمانی در هر یک صفحه سرمقاله و مقاله حوزه‌های فوق‌الذکر بررسی گردیده است. تعداد تناوب‌ها در کل ۹۰ سرمقاله و مقاله حوزه‌های مطالعاتی مطبوعاتی، روان‌شناسی و محیط‌زیست فارسی، محاسبه شده و پس از آن، برحسب بیشترین تناوب‌ها، با یکدیگر مقایسه شده‌اند.

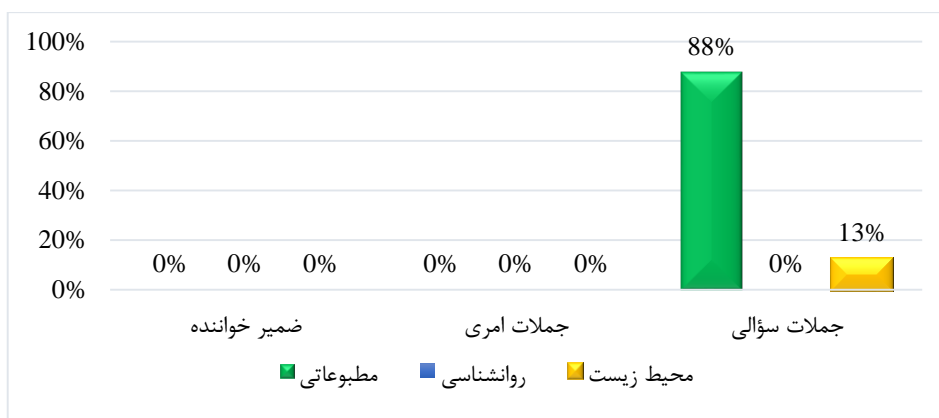

طبق نمودار فوق، بیشترین تناوب‌های فراگفتمان تبادل-متنی که به صورت درصدی بر بالای هر ستون با رنگ مربوط به هر یک از حوزه‌های مطالعاتی مشخص شده است، با معیار یک صفحه ۲۰ سطری در هر یک صفحه سرمقاله/ مقاله (معادل ۲۰۰ واژه) می‌باشد. بیشترین تناوب‌ها در هر بخش از طبقه فراگفتمان تقسیم بر ۲۰۰ واژه گشته است و بدین ترتیب، تناوب‌های هر یک از سه حوزه مطالعاتی برحسب بیشترین تعداد درصدی‌شان با هم مقایسه شده‌اند. سرمقالات مطبوعاتی با رنگ آبی، مقالات روان‌شناسی با رنگ نارنجی و مقالات محیط‌زیست با رنگ خاکستری مشخص شده‌اند. بر حسب عدد، گذرواژه‌های محیط‌زیست به لحاظ تناوب و بسامد داده‌ها در کل مقالات ۳۰ مورد و بیش از دو حوزه دیگر بوده است. در ارتباط با بخش موضع‌گیری فراگفتمان، تردیدنماها در مقالات محیط‌زیست تناوب‌های بیشتری نسبت به دو حوزه دیگر داشته و ۲۱ مورد را دربر گرفته‌اند. کمترین تناوب‌ها در مقالات روان‌شناسی بوده است. تناوب یقین‌نماها در هر صفحه سرمقاله مطبوعاتی با اختلاف زیادی بیش از مقالات محیط‌زیست و در

مجموع ۴۱ مورد بوده است، اما، در مقالات روان‌شناسی یافت نشد. نگرش‌نماها در مقالات روان‌شناسی با اختلاف یکی بیش از سرمقالات مطبوعاتی تناوب داشته است و ۶ مورد یافت شد، اما در مقالات محیط‌زیست مشاهده نگردید. ضمیر نویسنده در مقالات روان‌شناسی بیش از دو حوزه دیگر و به تعداد ۱۳ بوده است. کمترین تناوب‌ها را سرمقالات مطبوعاتی با اختلاف کمی با محیط‌زیست داشته‌اند.

نمودار ۳: درصد تناوب‌های فراگفتمان مشارکت‌جویی در سرمقالات و مقالات فارسی

در نمودار فوق، در بخش مشارکت‌جویی فراگفتمان، تناوب فقط در جملات سؤالی سرمقالات مطبوعاتی و محیط‌زیست به کار رفته است که با اختلاف زیادی در سرمقالات مطبوعاتی بیش از مقالات محیط‌زیست بوده است. در ارتباط با ضمیر خواننده و جملات امری، تناوب در هیچ‌یک از سه حوزه یافت نشد.

۹- بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه شرح داده شد و برحسب مطالعات و تحقیقات گسترده، نتیجه می‌گیریم که فراگفتمان، اساساً بر مقایسه میان‌رشته‌ای متمرکز شده است، زیرا، نویسندگان حوزه‌های علمی مختلف اسلوب‌های نوشتاری و شیوه‌های بلاغتی متفاوتی را در بیان مطالب و قضایا به کار می‌گیرند (بیچر^۱ و ترولر^۲، ۲۰۰۱؛ هایلند، ۲۰۰۰). شیوه‌ها و اسلوب متفاوت نوشتاری در بافت‌های مختلف اجتماعی انعکاس‌دهنده فرهنگ نویسنده و همچنین نگرش‌های فردی اوست که تأثیرات مورد نظر وی را ایجاد می‌کنند. اما، آنچه در خور ذکر است این است که همه نویسندگان شیوه‌های نوشتاری خواننده‌محور، که اساس این نظریه است، را به کار نمی‌گیرند و در نتیجه، آثاری را که تولید می‌کنند متن محور است و هدفشان صرفاً انتقال اطلاعات

1. T. Becher
2. P. Trowler

می‌باشد. این‌گونه نویسندگان بدون در نظر انگاشتن دانش زمینه‌ای خوانندگان و نیازهای پردازشی آنها که درک و جاذبه بهتری ایجاد می‌کند متنشان را ترتیب می‌دهند.

برخی دیگر از نویسندگان شیوه‌های سازمان‌دهی مطلوب و مؤثر را در نظر به پیش‌فرض‌هایی که در مورد انتظارات خوانندگان از متن دارند ایجاد می‌کنند. سطح دانش آنها را پیش‌بینی می‌کنند و نقطه ابهامی برایشان نمی‌گذارند. بدین‌گونه که از ابهام‌زداها یا نقش‌نماهای نمادین و نشانه‌های زبانی برای تسهیل درک مطالب و ایجاد ارتباط مؤثر با خواننده بهره می‌گیرند. زیرا، اگر متن نویسنده غیرملموس و دارای دشواری‌های ادراکی باشد، بالطبع، ارتباط خوانندگان با متن و خاستگاه‌های نویسنده بی‌ثمر خواهد بود و این بدین مفهوم است که نویسنده در انتقال پیام و شیوه به‌کارگیری مطالب ضعیف و ناکارآمد بوده است. نویسندگانی هم هستند که از فراگفتمان تعاملی جهت برقراری ارتباط مفید و مؤثر بهره می‌گیرند. بدین‌گونه که خواننده را با استفاده از ابزار زبانی وارد بحث می‌کنند، ترغیب به انجام کاری می‌سازند، سؤالی می‌پرسند و یا درخواستی برای انجام کاری را می‌نمایند. در حالی که نویسندگان دیگری بُعد متنی، که صرفاً انتقال اطلاعات می‌باشد، را در نظر دارند، نه جنبه ارتباطی.

در بحث فراگفتمان، برخی از نویسندگان و محققان به جنبه‌های تبادل-متنی و برخی دیگر جنبه‌های تعاملی-بینافردی را در نظر می‌گیرند. حال آن‌که، نویسندگانی هم هستند که هر دو مورد را در آثارشان لحاظ می‌کنند. در این تحقیق، نیز، به بررسی و تحلیل هر دو جنبه فراگفتمانی پرداخته شده است. تحقیق پیکره‌بنیاد حاضر، نخستین تحقیق فراگفتمانی است که در پایان‌نامه دکتری اعمال شده است و به بررسی تطبیقی و میان‌رشته‌ای، علوم نرم و سخت، در مقالات و سرمقالات فارسی اختصاص یافته است. نحوه ارائه مطالب گفتمانی با بهره‌گیری از شیوه‌های مؤثر زبانی که ابزار نیرومندی برای محقق ساختن دیدگاه‌ها، مواضع و اهداف اجتماعی و خواننده‌محور نویسندگان هستند مشخص گشته است. به‌اجمال، هدف از این تحقیق نشان دادن شیوه‌های ساده، مؤثر و مطلوب نوشتاری، فن بلاغتی و راهبردهای زبانی است که نویسندگان در راستای نگرش‌ها و اهداف خود، با نشانه‌های فراگفتمانی: تأکید، تردید، استنادنمایی، متقاعدسازی و دیگر موارد به‌کار می‌برند. نتایج این تحقیق برای نویسندگان، محققان و زبان‌آموزان دانش و بینش لازم در خصوص نقش‌ها، نحوه کاربرد و جایگاه صحیح نشانه‌های زبان فراگفتمان و همچنین زمینه تحقیقات بیشتر در این زمینه را فراهم می‌سازد و آنها را به درک اهمیت بکارگیری راهبردهای فراگفتمانی و تأثیرات متعددشان رهنمون می‌سازد.

منابع

- افشارپور، اکرم (۱۳۹۴). بررسی مقایسه‌ای فراگفتمان تعاملی در مقالات پژوهشی فارسی در علوم مختلف، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ علی‌نژاد، بتول (۱۳۹۱). «بلاغت مقابله‌ای و بررسی فراگفتمان در انشاهای توصیفی فارسی زبانان و فارسی آموزان عرب». پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. سال اول، شماره ۱: ۷۹-۱۰۰.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۹). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها. تهران: سمت.
- قلی‌فامیان، علیرضا (۱۳۹۳). «موضوع‌گیری و مشارکت‌جویی در مقالات نقد کتاب‌های ادبیات فارسی». فصلنامه تخصصی نقد ادبی. دوره هفتم، شماره ۲۶: ۴۹-۶۶.
- قلی‌فامیان، علیرضا؛ کارگر، مریم (۱۳۹۲). «تحلیل مقالات نقد کتاب‌های زبان‌شناسی ایران بر اساس الگوی فراگفتمان هایلند». مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی، دوره پنجم، شماره ۲: ۳۷-۵۲.
- Adel, Annelie (2005). *On the boundaries between evaluation and metadiscourse: Strategies in academic discourse*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, p. 153-162.
- Adel, Annelie and Randi Reppen Randi (2008). *Corpora and discourse: The challenges of different settings*. Volume 31. John Benjamins Publishing.
- Adel, Annelie. (2003). *The Use of Metadiscourse in Argumentative Writing by Advanced Learners and Native Speakers of English*. PhD thesis, Goteborg, Sweden: G Goteborg University.
- Atkinson, D. (1999). *Scientific Discourse in Sociohistorical Context*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Becher, Tony, & Trowler, Paul R. (2001). *Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Culture of Disciplines (2nd ed.)*. Society for Research into Higher
- Bunton, D. (1999). "The use of higher level metatext in PhD theses". *English for Specific Purposes*, 18: S41-S56.
- Burneikaitė, N. (2008). "Metadiscourse in Linguistics Master's Theses in English L1 and L2". *Kalbotyra*, 59(3): 38-47.
- Camiciottoli, B. C. (2003). "Metadiscourse and, ESP comprehension: an exploratory study". *Reading in a Foreign Language*, 15(1): 15-33.
- Chen, X., Zhang, Y. (2023). "Metadiscourse in Political Discourse: A Comparative Analysis of News Articles from Different Countries". *Journal of Pragmatics*, 133: 1-18.
- Cheng, X. and Steffensen, M. (1996). "Metadiscourse: a technique for improving student writing". *Research in the Teaching of English*, 30(2): 149-81.
- Crismore, A. & Farnsworth, R. (1990). "Metadiscourse in popular and professional science discourse". *The Writing Scholar: Studies in Academic Discourse*, 118-36.
- Crismore, A. (1989). *Talking with Readers: Metadiscourse as Rhetorical Act*. New York: Peter Lang.

- Crismore, A. (2004). "Pronouns and metadiscourse as interpersonal rhetorical devices in fundraising letters": A corpus linguistic analysis. *Journal of Applied Analysis*. (2) 27. :93-319.
- Ghahremani, Khadije, Biria, Reza (2017). 'Exploring Interactive and Interactional Metadiscourse Markers in Discussion Sections of Social and Medical Sciences'. *International Journal of Research in English Education*.
- Griffin, K. (2011). *Language and the social mind*. Cambridge University Press.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An introduction to functional grammar (2nd Ed.)*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., Hasan, R. (1976). *An introduction to functional grammar (2nd Ed.)*. London: Edward Arnold.
- Harris, Z. (1959), "The Transformational Model of Language Structure". *Anthropological Linguistics*, 1 (1): 27-29.
- Hinds, S. (2018). *Discourse and power in digital media: Dialogic approaches*. Routledge.
- Hyland, K. & Tse, P. (2004). "Metadiscourse in scholastic writing": a reappraisal. *Applied Linguistics*, 25(2): 156-177.
- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse*. London: Continuum.
- Intaraprawat, P. and Steffensen, M. (1995). "The use of metadiscourse in good and poor ESL essays". *Journal of Second Language Writing*, 4(3): 253-72.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Vols 1 & 2. Cambridge: CUP.
- Martínez A. C. L. (2004). "Discourse markers in the expository writing of Spanish university students". *Discourse Markers in Expository Writing*. 8, 63-80.
- Mauranen, A. (1993). *Cultural differences in academic rhetoric*. A text linguistic study. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Norrick, N. R. (2001). "Discourse markers in oral narratives". *Journal of Pragmatics*, 33: 849-78.
- Robertson, J. (2011). *Discourse analysis*. Bloomsbury Publishing.
- Schiffrin, D. (1980). Metatalk: Organizational and Evaluative Brackets in Discourse. *Sociological Inquiry: Language and Social Interaction* 50: 199-236.
- Shaw, Philip. (2009). 'Linking Adverbials in Student and Professional Writing in Literary Studies: What Makes Writing Mature'. Bloomsbury Publication. pp. 215-35.
- Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taavitsainen, L. (1999). "Metadiscourse practices and the evolution of early English medical writing". *Corpora Galore: Analyses and Techniques in Describing English*.
- Valero-Garces, C. (1996). 'Contrastive ESP rhetoric: metatext in Spanish-English Economics texts'. *English for Specific Purposes*, 15(4), 279-94.
- Vande Kopple, W. J. (1985). 'Some exploratory discourse on metadiscourse'. *College Composition and Communication*, 36, 82-93.
- Vande Kopple, W. J. (1997). 'Refining and applying views of metadiscourse'. Paper presented at the Annual Meeting of the Conference on Composition and Communication (48th), Phoenix, AZ.
- White, P. (2003). '*Beyond modality and hedging: a dialogic view of the language of intersubjective stance*'. *TEXT - Special Issue on Appraisal*, 23(3).

-
- Williams, J. (1981), *Style: Ten Lessons in Clarity and Grace* (Eds.). Boston: Scott, Foresman.
  - Wilson, Shomir (2012). 'The creation of a corpus of English metalanguage'. In *Proceedings of the 50th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Long Papers-Volume 1*. Association for Computational Linguistic. 638-646.
  - Yates, S. (2020). "Interpersonal metadiscourse in academic writing: A corpus-based analysis of modality, affect, and humor". *Journal of English for Academic Purposes*. 52, 102001.